

YÜKSEKÖĞRETİMİN YAPILANDIRILMASINDA EMRULLAH EFENDİ’NİN “TUBA AĞACI NAZARİYESİ”Nİ YENİDEN DÜŞÜNMEK*

*Tuba YAVAŞ TAŞDELEN***

*Cemil ORUÇ****

*Volkan ÇİÇEK*****

ÖZET

Tarihsel süreç içerisinde eğitim bütün yönleriyle tartışılmış, hedeflenen insan modelinin yetiştirilmesinde sürekli yeni programlar denenmiş ve bu kapsamda her dönemde inşa ve ıslah çalışmalarıyla eğitim politikaları üretilmiştir. İlköğretimden yükseköğretime kadar bütün alanlarda yoğun çalışmaların Selçuklu ve Osmanlı devleti dönemlerinde yapıldığı bilinmektedir. Eğitim ıslahatları yönündeki en önemli çabalardan birinin, aynı zamanda Emrullah Efendi ile Satı Bey arasında gerçekleşen bir tartışmayı da yansıtan “Tuba Ağacı Nazariyesi” olduğu tarihi kayıtlarda geçmektedir. Satı Bey bir ağacın normal gelişimi gibi eğitim ıslahatlarının ilköğretimden itibaren başlaması gerektiğini savunurken, Emrullah Efendi cennette olduğu varsayılan, kökleri yukarıda dalları yerde olan bir ağaçtan esinlenerek eğitimdeki ıslahatların yükseköğretimden başlaması gerektiğini vurgulamıştır. Çalışma, Tuba Ağacı Nazariyesi’ni çıkış noktası olarak alarak, günümüz eğitim sistemi içerisinde uyarlayarak ve yeni paradigmaları analiz ederek yükseköğretim için yeni bir model ortaya koymayı amaçlamıştır. Bu çalışmada, günümüzde yükseköğretime neden öncelik verilmesi gerektiği, bu önceliğin model temelli tarihi dayanağı, yeni paradigmalar ışığında, yeni yükseköğretim yaklaşımları ve modelleri açıklanmıştır.

Çalışma, literatür taraması şeklinde yürütülmüştür. Buna göre; tarihsel tecrübeden yararlanarak günümüz üniversitelerinin öncelik konuları, yeni yükseköğretim yaklaşım ve modelleri temel alınarak ve belirlenerek bu eğitim arayışlarına katkıda bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Emrullah Efendi, Satı Bey, Tuba Ağacı Nazariyesi, Yükseköğretimin Yapılandırılması.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Zirve Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Yönetimi Teftişi Planlaması ve Ekonomisi, El-mek: tuubayavas23@gmail.com

*** Yrd. Doç. Dr. Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri, El-mek: cemil8123@gmail.com

**** Yrd. Doç. Dr. Zirve Üniversitesi Eğitim Bilimleri, El-mek: volkancicek@gmail.com

RETHINKING EMRULLAH EFENDİ'S THEORY OF TUBA TREE VS. SATI BEY'S THEORY OF CHERRY TREE FOR RESTRUCTURING THE EDUCATIONAL SYSTEM IN THE LATE OTTOMAN PERIOD

STRUCTURED ABSTRACT

INTRODUCTION

It is noteworthy that educating and being educated are two issues that are always associated with some sort of problems when phases of higher education, from past to present, are considered. The main problem usually is, not knowing where to begin implementing the innovations and reforms in the educational policies and practices to deal with the problems associated with educating and being educated. It is not always easy to assess whether it would be better to start implementing the innovations and reforms in the educational policies and practices from the primary school level or from the higher education level; thus, in this sense, the problem can also be described as a priority issue.

This priority issue has led to the creation of various debates and different perspectives in the Turkish education history as well. One such renowned debate is the one between Emrullah Efendi (hereinafter referred to as Lord Emrullah) and Sati' Bey (hereinafter referred to as Sir Sati'). Lord Emrullah's approach to the educational reform was that to begin the innovations and reforms in the educational policies and practices at the higher education level, whereas Sir Sati's approach was to begin the innovations and reforms in the educational policies and practices at the primary education level. In this regard, Lord Emrullah's approach is considered to be a top-to-down approach and is also known with the name of Theory of Tuba Tree, a tree, believed to be in heaven in Islamic literature, which have its roots hanging up in the air; and Sir Sati's approach is a bottom-up approach and is also known with the name of Theory of Cherry Tree, which have its roots in the soil like a regular tree. Especially the reforms realized at the Darülfünûn, which is late Ottoman period higher education institution, indicate that Lord Emrullah's approach was acknowledged and implemented in the late Ottoman period in comparison with Sir Sati's approach.

When Turkish educational system is considered in general, there always seems to be a concurrency or a simultaneity problem, which is a problem of aligning separate educational levels, namely, Pre-Kindergarten and Kindergarten, primary education between 1st and 4th grades, middle school education between 4th and 8th grades, high school education between 9th and 12th grades, higher education, and post-graduate education, in terms of educational objectives, curriculum, inputs, outputs, etc. For instance, when the scope of the educational reforms are limited just to higher education, then it would be difficult to expect students that come from an outdated K-12 system to accord themselves with the new reforms.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015*

Going back to the late Ottoman period including the first few years of the Turkish Republic, we see that questions such as 'Why did we fall behind so much?', 'What can we do to better our situation?' were commonly raised. Two educational reform activities are noteworthy during this era. First one is the implementation of a series of an organized planning-programming activities that took place as a result of intense debates on educational reforms in İstanbul during the time when Ottoman had to retreat from Balkan Peninsula suffering from massive casualties. The second activity that is noteworthy to mention is the First Delegation of Scientific Studies held between 15 July and 15 August 1923 in Ankara during a time, when the newly established Turkish Republic was facing many other problems domestically and abroad.

This study is based on descriptive research and the goal is to introduce a new model for higher education referring to The Tuba Tree Theory after about 100 years once more, adapting it into today's educational system after a thorough analysis of newly existing paradigms. Amongst issues that are discussed are that why higher education should be given priority today, and the model-based historical background of this priority as well as other new approaches and models in the light of new paradigms.

Emrullah Efendi's Theory of Tuba Tree

The prime mover of the Tuba Tree Theory, Lord Emrullah, lived between the years of 1858 and 1914. He was both a scholar and a politician, one of the 'civilizers', a group of people that was defending the necessities of the time in a reasonable fashion. This group was aiming to preserve the unity of Ottoman Empire via Westernization and also via remaining loyal to the Ottoman&Islamic tradition, both to be achieved through education (Ülken, 1998; Kazıcı, 1995). Lord Emrullah served as the Minister of Education between 1909 and 1914, one of the reasons why he had more opportunities to implement his Tuba Tree Theory compared to Sir Sati's Cherry Tree Theory. According to his theory, Lord Emrullah first aimed to create an elite squad of educators at the higher education level, then to transform the lower educational levels in the hands of this class of elites (Binbaşoğlu, 1995). He claimed that reforms starting from the elementary education level would not lead to any results in the short-term considering the situation of Ottoman Empire and it is required to start from the higher education level. In this approach, education of a group, whom are selected according to certain criteria, will be given the priority and then this class of elite educators will educate the public. This way, it is expected that the educational reforms will first take root at the higher education level, then will spread down to the secondary education and primary education levels.

Lord Emrullah claimed that education to be executed within the Ottoman lands had to have three main objectives. First is to preserve the science via spreading out the knowledge by means of an educated group; second is to provide general education to the public; and third is to ensure the unity and solidarity of Ottoman Empire through education by realization of the first two objectives (Emrullah, 1326:

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

631). This was a first in Turkish educational history, when a western-style education model targeting an elite class, was experienced.

Strongest objection to Lord Emrullah's theory came from Sir Sati'. Sir Sati' claimed that a reform in education would only possible by educating the masses instead of educating a certain segment of the society. Thus, educational reforms must be started from the primary education level, from bottom-up, as it is in the case of a cherry tree (Sati', 1333: 359). Sir Sati' added that it would not possible to provide a good secondary or higher education following a weak and dysfunctional primary education (Sati', 1911). Sir Sati's ideas were acknowledged by many later on and because of that Lord Emrullah was blamed for the deteriorating primary education.

Lord Emrullah responded to the accusations of deteriorating primary education with the following quote, "Science starts from the top level, but when I say that I don not imply that primary education is unimportant. Rather, I will pay utmost attention to the primary level, which is why I start the educational reforms from the top, because the order is reverse as in the case of tuba tree; its roots are up in the air. We see that when we look at the history of science and how civilizations were devopled" (quoted from Emrullah, 1326: p.631 in Ergün, 1996: 61). Among the studies of Lord Emrullah were Language Teaching, Preparation-Remedial Classes, Centralization of the Education, and Vocational Diploma, which were intended for all levels of education; namely, primary, secondary, and higher education levels.

In today's world, there are several approaches to have aligned educational levels, e.g., K-16, P-16, and P-20. K-16 approach includes an aligned education beginning from Kindergarten level plus 16 years until completion of undergraduate education, while P-16 approach includes the Pre-Kindergarten level in addition to the K-16 approach, and P-20 approach includes the post-graduate education level in addition to the P-16 approach. Number of years of education to be aligned steadily increase as the age to go to school decreases and the age to complete education increases in most parts of the world. For instance, U.S. requires going to Kindergarten at age 5, while keeping Pre-Kindergarten education optional for now; whereas Turkey requires going to primary school on or before age 6, while keeping pre-school education optional for now. Both countries require going to school until being graduated from high school or until 18 years of age given there are special circumstances. The idea of having coordinated or aligned educational levels gained more support by the 2000s (Consortium for Policy Research in Education, 2000).

Conclusion

Studies reveal that success at the university level depends on the performance showed during the preceding educational levels down to Kindergarten education (Institute for Educational Leadership, 1999). Certainly, concurrent alignment and coordination of all educational levels is not an easy task and requires oversight over all educational levels, additional human and financial resources, management capacity, and the appropriate legislation to be in place. Therefore, it may be reasonable for an educational system that does not have any of

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

the aforementioned resources to align and coordinate the educational levels, as it was the case in the late Ottoman period, to implement Lord Emrullah's top-to-down Tuba Tree approach.

Today, both Lord Emrullah's Tuba Tree approach and Sir Sati's Cherry Tree approach remain important and relevant considering the effect of globalization on the educational systems that has led to unions between educational institutions. For instance, higher education institutions in the European Higher Education are aligned within the scope of Bologna Process and many universities and K-12 institutions implement American educational system around the world. Thus, standardization process of the educational institutions will continue in the world that is becoming a global village and the theories of Lord Emrullah and Sir Sati' will continue to remain relevant, especially for the countries that do not have the capacity and resources to achieve concurrent transformation of their educational systems.

Key Words: Emrullah Efendi, Satı Bey, Theory of Tuba Tree, Theory of Cherry Tree, Restructuring Higher Education.

Giriş

Geçmişten günümüze yükseköğretimin geçirdiği evreler dikkate alındığı zaman; eğitim kademelerinde sürekli bir yetiştirme ve yetiştirilme sorunu olduğu dikkati çekmektedir. Öncelik sorunu olarak da nitelendirebileceğimiz bu durum, eğitim politikalarında ve uygulamalarında yapılacak her türlü yeniliğin ilk ve ağırlıklı olarak eğitimin en üst ya da en alt kademedен başlatılması gerekliliği ile ilgilidir. Bu sorun, eğitim tarihimizde çeşitli tartışmalara ve farklı bakış açılarının doğmasına yol açmıştır. Bunlardan bir de Emrullah Efendi'yle Satı Bey'in eğitime bakış açısı konusundaki tartışmalarıdır. Tarihte "Tuba Ağacı Nazariyesi" olarak bilinen Emrullah Efendi'nin eğitime bakış çerçevesi, yeniliğe ve yetiştirme işlemine yükseköğretim kademesinden başlanması gerektiğine dair olan yaklaşımdır. Bu nazariye Satı Bey'in karşı görüşleriyle bir zenginlik kazanmış ve birçok yönden eğitim sistemini etkilemiştir. Özellikle Darülfünun'da yapılan çalışmalar ve ıslahat hareketleri büyük oranda bu nazariyenin uygulamaya geçildiğini gösterir.

Günümüzde Türkiye eğitim sistemine bakıldığı zaman; eğitim kademelerinin gelişim, değişim ve globalleşme seyrinde ve sürecinde "eş zamanlılık sorunu" dikkati çekmektedir. Bu sorunun eğitimde yapılan yeniliklerin eğitimin bütün kademelerinde aynı anda karşılık bulmamasıyla ilgili olabileceği varsayılmaktadır. Aynı zamanda eğitimin en alt kademesinde (Okul öncesi ve ilköğretim) gerçekleştirilen değişiklik ve yenilikleri uygulayacak eğitimcilerin yetiştirilmesinden diğer formal ve informal bütün eğitim kurumlarının programları, yönetimleri vs. bütün yapılara kadar genel bir sorunun bulunduğu açıktır.

Bu çalışma, tarama modeliyle yürütülmüştür. Yükseköğretim, Emrullah Efendi ve Satı Beyle ilgili bir literatür taraması yapılmış ve ulaşılabilen ulusal ve uluslararası kaynaklarla irdelenmeye çalışılmıştır. Tarihsel tecrübe içerisinde geliştirilen ve kısmen uygulanan bir nazariye ışığında yükseköğretimin yeniden yapılandırılması gerekliliği tartışılmıştır. Bu anlamda öncelikle Tuba Ağacı Nazariyesi ayrıntılı olarak incelenmiştir. Nazariyenin temel metaforu olan 'Tuba Ağacı' çerçevesinde yükseköğretimin yapılandırılması ele alınmıştır.

1.Emrullah Efendi'nin Tuba Ağacı Nazariyesi

Eğitim tarihi verilerinin birçok yönden günümüz eğitim hareketliliklerine ışık tuttuğu düşünüldüğünde, tarihsel tecrübe içerisinde eğitimi geliştirmek ve yaygınlaştırmak için eğitim-

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

öğretimde bazı planlama-programlama faaliyetlerinin gerekliliği kaçınılmazdır. Eğitim tarihimiz bu anlamda bizlere zengin bir kaynak sağlar. Batılılaşma, modernleşme, medenileşme gibi kavramların tarihsel kullanımına baktığımızda Osmanlı devletinin son yüz yılını hatırlamamak mümkün değildir. 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı ile hız kazanan, aynı zamanda siyasi, entelektüel ve toplumsal destekler bulan siyasi ve sosyal gelişmelerin eğitimi etkilememesi mümkün değildir. Bütün bu hareketliliğin eğitimdeki yansımalarının da yine bu düzeyde yoğun olduğunu söyleyebiliriz.

Ağırlıklı olarak Osmanlı devletinin son dönemlerinde ve Cumhuriyet'in kuruluş yıllarında 'Neden geri kaldık?', 'Kurtuluş için neler yapabiliriz?' gibi soruların sıklıkla sorulduğu görülmektedir. Bu çerçevede, eğitim açısından iki önemli faaliyet dikkati çekmektedir. Bunların ilki Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda büyük kayıplar verdiği sırada, İstanbul'da eğitim reformları üzerine yoğun tartışmaların yapılması ve eğitimde bir dizi planlama-programlama faaliyetinin yürütülmesidir. İkinci faaliyet ise, henüz yeni kurulmuş bir devletin içeride ve dışarıda büyük problemlerle karşı karşıya kaldığı bir dönemde Ankara'da 15 Temmuz - 15 Ağustos 1923 tarihleri arasında gerçekleştirilen Birinci Heyet-i İlmiye çalışmalarıdır.

Ülken (1998)'in de belirttiği gibi, Türkiye'de yeni maarif sistemi Osmanlı padişahı II. Abdülhamid'in kurduğu ilköğretim ve yükseköğretim kurumu ile başlar. Bu dönemde üniversite kurulması için birkaç başarısız denemenin ardından, Meşrutiyet'in ilk yıllarında maarif reformuna nereden başlanacağı konusu gündelik gazetelere kadar bütün basını uğraştıran bir mesele olmuştur. Bu sırada ortaya atılan iki teori vardır. Bunlardan biri Satı Bey'in maarif ıslahına ilköğretimden başlanması gerektiği fikri (Gündüz, 2010), diğeri ise Emrullah Efendi'nin Tuba Ağacı Nazariyesi'dir. Emrullah Efendi bu fikrini bütünüyle gerçekleştirememiş, bununla birlikte mümkün olduğunca ilköğretimi teşkilatlandırarak işe başlamış, onun bu fikri daha sonra Darülfünun tarafından da benimsenerek bugüne kadar birçok taraftar bulmuştur.

Tanzimat sonrasında ortaya çıkan birçok fikir hareketliliği içerisinde 'medeniyetçiler' diye bilinen ve günün siyasi icaplarına ayak uydurarak ölçülü bir düşünce tarzını benimseyen, Osmanlı birliğini korumak üzere Osmanlı-İslam geleneklerine sadık kalarak Batılılaşmayı amaç edinen, bunu da ancak eğitim ve öğretim yoluyla başaracaklarına inanan kesimin önde gelen isimlerinden biri de Emrullah Efendidir (Ülken, 1998; Kazıcı, 1995).

Emrullah Efendi (1858-1914) tanınmış bir ilim ve fikir adamıdır. Birçok ilmi faaliyetleri yanında siyasetle de meşgul olmuş, 1909-1914 tarihleri arasında Maarif Nazırı olarak görev almıştır. Emrullah Efendi ilmi ve fikri çalışmaları yanında daha ziyade maarif nazırlığı sırasında gerçekleştirdiği eğitim reformları ve Tuba Ağacı nazariyesi ile tanınmaktadır.*

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde eğitim-öğretimin planlama ve programlamasında Emrullah Efendi'nin "Tuba Ağacı Nazariyesi" olarak tanımlanan eğitim faaliyeti öne çıkmaktadır. Bu çalışmanın en temel özelliği, devletin içte ve dışta büyük problemlerle boğuştuğu bir dönemde, yerel kaynaklardan yola çıkılarak üretilen öncü bir eğitim teorisi özelliğine sahip olmasıdır. Ne var ki bu teori sosyal ve siyasi şartlar nedeniyle bütünüyle uygulanamamış, bununla birlikte kısmen uygulanabilen yönleriyle yükseköğretimde bazı ilerlemeler kaydedilmiştir. Bu çalışmada eğitim tarihimiz açısından Emrullah Efendi'nin Tuba Ağacı nazariyesi olarak bilinen eğitim anlayışının yükseköğretimin yeniden yapılandırılması sürecinde tekrar göz önünde bulundurulması gerektiği irdelenmiştir.

* Emrullah Efendi'nin hayatı ve ilmi faaliyetleri hakkında geniş bilgi için bkz. Osman Nuri Ergin, Türkiye Maarif Tarihi, İstanbul 1977; Ziya Kazıcı, Emrullah Efendi, Diyanet İslam Ansiklopedisi, TDV Yay. İstanbul 1995; Mustafa Ergün, İkinci Meşrutiyet Devrinde Eğitim Hareketleri, Ankara 1996; Hilmi Ziya Ülken, Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi, Ülken Yay., İstanbul. 1998.

"Tuba Ağacı Nazariyesi" olarak eğitim tarihimizde yer bulan ve kendi döneminde de yoğun tartışmalara yol açan bu teori (Binbaşıoğlu, 1995), yükseköğretimden başlayarak elit bir kadro oluşturup bunu daha alt birimlere doğru yaymayı ve böylece orta öğretim ve ilköğretimi programlamayı hedeflemektedir. Emrullah Efendi ilköğretimden başlayacak reformların kısa sürede sonuç vermeyeceğini, bu nedenle eğitimin planlanmasına yükseköğretimden başlanması gerektiğini savunmaktadır. Eğitim tarihinde seçkinler eğitimi olarak da isimlendirebileceğimiz bu çalışmada, belirli kriterlere göre seçilmiş kişilerin eğitimine öncelik verilecek, bu eğitimli grup ise halkı eğitecektir. Böylece yükseköğretimden başlayacak reform çalışmaları bu seçkin grup aracılığıyla ortaöğretime oradan da ilköğretime yansiyacaktır.

Emrullah Efendi'ye göre Osmanlı topraklarında uygulanacak eğitimin temel olarak üç hedefi vardır. Bunlar: *İlmi korumak*, yani yetişmiş bir grup aracılığıyla ilmin yayılmasını sağlamak; *vatanışa genel eğitim vermek* ve nihayet *eğitim yoluyla Osmanlı Devleti'nin birlik ve beraberliğini temin etmek*. (Emrullah, 1326: 631). Eğitimin hedefleri bu şekilde belirlendiğinde, Batı'daki uygulamalarla birebir uyuşmasa bile, Türk eğitim tarihinde Batılı tarzda bir seçkinler eğitim modelinin ilk defa tecrübe edildiğini söyleyebiliriz.

Emrullah Efendinin bu teorisine en güçlü itiraz Satı Bey'den gelmiştir. Satı Bey'e göre eğitim reformu toplumun belirli kesimini eğitmekle değil, ancak yaygın *bir kitle eğitimiyle* mümkündür. Yani eğitime Tuba Ağacı Nazariyesi'nde olduğu gibi yukarıdan değil, kiraz ağacında olduğu gibi aşağıdan başlanmalıdır (Satı, 1333: 359). Çünkü zayıf ve işlevsiz bir ilköğretimden sonra iyi bir ortaöğretim veya yükseköğretim mümkün değildir. Bu nedenle de ıslahat yapılacaksa buna temelden başlanmalıdır (Satı, 1911). Bu karşı tez daha sonra birçok kişi tarafından dile getirilmiş ve ilköğretimdeki bozulmanın faturası Emrullah Efendi'ye çıkarılmış olsa bile, genel anlamda Emrullah Efendi'nin görüşlerinin bu dönemin eğitim politikalarına hâkim olduğunu söyleyebiliriz.

Emrullah Efendi kendisine yöneltilen, "ilköğretimi zayıflatma" ya da "işlevsizleştirme" tenkitlerine şu sözlerle cevap vermektedir: "İlim yukarıdan başlar. Fakat ben bu nazariyeyi söylediğim vakit mekâtib-i ibtidâiyeyi yapmayacağım, mekâtib-i ibtidâiyeye ehemmiyet vermeyeceğim demedim. En ziyâde oraya ehemmiyet vereceğim. Mekâtib-i ibtidâiyeye içindir ki ben yukarıdan başlıyorum. Evet, şecere-i marifet şecere-i şecer-i tûbâ gibidir. Onun kökü yukarıdadır. Bugün tarih tedkik olunsun, bütün fûnûn meydana konsun; acaba ilm-i beşer nasıl terakkî etmiştir." (Emrullah, 1326: s.631'den akt. Ergün, 1996: 61).

Emrullah Efendi'nin eğitim konusundaki görüşleri daha sonra bazı fikir adamları tarafından da kabul görmüştür. Örneğin Z. Gökalp (1973: 189) tıpkı Emrullah Efendi gibi eğitim reformlarının yükseköğretimden başlaması gerektiğini, üniversiteler geliştirilmeden sultanilerin (lise) ve diğer ilköğretim kurumlarının gelişemeyeceğini ifade eder. Ona göre de millî maarif üniversitelerden başlamalı, oradan öğretmen okullarına ve sultanilere ve nihayet diğer ilköğretim kurumlarına inmelidir.

Dönemin şartları düşünüldüğünde (1910'lı yıllar) Emrullah Efendi'nin yapmaya çalıştığı şey ilköğretim ya da ortaöğretimi ihmal anlamı taşımaz. Bu sorun bir bakıma memleketin aydın sorunu ve yanlış modernleşmeyle de yakından ilişkilidir. Bu mesele bir tarafa, memleketin yetişmiş eleman ihtiyacı da aslında ilköğretimden başlayacak bir ıslahat çalışması için yeterli değildir. Nitekim 1913'lü yıllardan itibaren açılan ilk anaokullarda ders programı, ders kitabı vb. eğitim araçları olmadığı gibi bu okullarda ders verecek öğretmenler de bulunamamış, azınlık okullarından mezun olan bir kısım öğreticilere başvurulmuştur (Öztürk, 2005; Akyüz, 1997). Bu sorunun asıl görüleceği alan ise Darülfünun hocalarının yetersizliği nedeniyle Darülfünun'a yurtdışından yabancı hocaların getirilmesinde kendisini gösterecektir.

Emrullah Efendi'nin bakanlık yaptığı süredeki eğitim çalışmalarına genel olarak bakıldığında okul öncesi eğitimiyle ilgili herhangi bir çalışma yapılmadığı görülmektedir. Esasen böyle bir eğitimin daha uzun bir süre gündeme gelmediği görülecektir. Fakat bu bir ihmal değil, eğitimin özel bir ilgi alanı haline gelmemiş olmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim okul öncesi dönemde çocuklar Osmanlı Devleti'nin her mahallede kurmuş olduğu sıbyan mekteplerine devam etmektedirler (Birinci & Kara, 2005). Dolayısıyla okul öncesi eğitim, modern eğitim programlarının bir meselesi olarak henüz gündeme gelmiş değildir.

Emrullah Efendi'nin ilköğretim, ortaöğretim ve yükseköğretime yönelik çalışmalarını aşağıdaki başlıklar altında inceleyebiliriz. (Ergün: 1996; Akyüz: 1997):

1. *Dil Eğitimi*: Darulfünun'da bir dil şubesi aşılanmasını sağlamıştır. Burada Fransızca, İngilizce, Almanca, İtalyanca, Arapça, Farsça ve Rusça dilleri öğretildiği gibi isteyen öğrenciler bu dillerin edebiyatlarını da öğrenebileceklerdir. Açılan bu derslere yaklaşık bin civarında istekli öğrencinin katıldığı belirtilir.

2. *Hazırlık Sınıfları*: II. Abdülhamit döneminde okuyamadıklarını iddia eden birçok kişi Darulfünun'a kaydolmuştur. Bunların çoğu idadi mezunu olmayan medrese çıkışlı ileri yaştaki kişiler idi. Bu durum karşısında birçok önlem düşünülmüş ve nihai olarak hazırlık sınıflarının açılması sağlanmıştır. Başlangıçta bir ardından iki yıl olarak düzenlenen bu sınıflar Darulfünun Hukuk Mektebi'ne başlayacaklar için hazırlık niteliği taşıyordu. Ayrıca Emrullah Efendi orta öğretimdeki iyileşmeler sağlanıncaya kadar bu tür hazırlık sınıflarının üniversiteye geçişte önemli bir boşluğu dolduracaklarını da düşünüyordu.

3. *Eğitimin Merkezileştirilmesi*: Ülke genelinde uygulanacak bütün eğitim çalışmaları için şu çerçeve ilkeler belirlenmiştir. Din ve ahlak öğretimine öncelik vermek. Eğitimde Osmanlı ruhunu canlı tutmak. Pratik değeri olan konulara öncelik vermek. İbtidai ve rüşdiyelerde askeri talimler yaptırmak. Bu temel ilkeleri belirleyen Emrullah Efendi, teftiş ve denetimler aracılığıyla eğitimde birliği ön plana çıkarmaya ve ülke genelinde eğitim seviyesini kurumsal yapılanmalar yoluyla geliştirmeye çalışıyordu. Ayrıca Hukuk Mektebi'ndeki şubeleri de en aza indirmek için çaba göstermiş ve bu mektebi ortak dersler okutuluyor gerekçesiyle iki şubeye indirmiştir.

4. *Mesleki Diploma*: Daha önce uygulanan birçok üniversite çıkış sınavına karşı gelerek özellikle Hukuk Mektebi'nden mezun olanlara Mülazemet rüusu ve Müderrislik rüusu gibi iki farklı diploma verilmesini sağladı. İlk diploma sadece normal mezuniyeti ifade ederken ikinci diploma ders vermeyi de içermekteydi.

Görüldüğü gibi Tuba Ağacı Nazariyesi eğitim tarihimizin eğitim politikalarına yön veren önemli felsefi adımlardan biridir. Bu nazariyeden hareketle yükseköğretim politikasının şekillenmesi ve yeni birçok uygulamanın hayata geçirilmesi söz konusu olabilir. Bu anlamda günümüz yükseköğretim politikalarını yeniden düşünmek ve geçmişle ilişkili olarak yeni politikalar üretmek mümkün olabilir.

2. Yükseköğretimin Yeniden Yapılandırılması

Yükseköğretim, kelime olarak, “ortaöğretimin üstünde, üniversite, akademi ve yüksekokullar ile bu eğitim kurumlarını yönetmek görevini ve sorumluluğunu taşıyan birimlerden oluşan örgüt” (TDK, 2011) anlamında ifade edilmiştir.

Üniversitenin anlamı, Latince bir kökene sahip olan “universitas” kelimesinden geldiği ve aynı mesleğe sahip kesimlerin çıkarlarını korumak için oluşturduğu bir birlik anlamına geldiği belirtilmektedir (Ağrı, 2006: 42). Dünyada üniversitelerin temel olarak üç amacından söz edilmiştir (Küçükcan ve Gür, 2009: 16): “Araştırma yoluyla bilgi üretmek, eğitim yoluyla yeni nesillere bilgi

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

aktarmak ve toplumun ihtiyaçlarına uygun hizmetler sunmak". Bu amaçlar ülkeden ülkeye ve üniversitelerin eğitim ve öğretim politikalarına göre değişmektedir.

Geçmişten gelen bilgilerin öğrencilere aktarıldığı bir kurum olarak başlayıp piyasa yönelimli bir şirkete dönüşen "üniversite", eğitim sisteminde belirleyici bir yere sahiptir. Tarihi gelişimi içinde üniversiteyi inceleyenler, modern üniversitenin üç fikir etrafında şekillendiği öne sürmüşlerdir (Küçükcan ve Gür, 2009: 44- 46. Akt. Readings, 1996):

1. Üniversitenin tüm etkinliklerinin tek bir düzenleyici fikir olan akıl etrafında şekillendiğini belirten Kantçı akıl,

2. Üniversitenin bir ulustaki halka dair ortak bilgileri üreten ve bunları yeni nesillere aktaran bir kurum olarak algılandığı Humboltçu milli kültür kavramı.

3. Üniversitenin bütün etkinliklerinde "mükemmeliyet"i gözetmesi ve bürokratik bir kurum olarak işletilmesini esas alan tekno- bürokratik mükemmellik (excellence) nosyonu.

Üniversitenin yaşadığı dönüşümleri dikkate alan başka bir sınıflandırmaya göre, tarihsel süreç içinde üniversite; 1. Kilise merkezli üniversite, 2. Ulus Devlet Üniversitesi/ Von Humbolt Üniversitesi, 3. Postfordist dönemde üniversite olmak üzere üç şekilde sınıflandırılmıştır (Ağrı, 2006: 46. Akt. Türel, 2004: 153):

Kilise merkezli üniversite; kilisenin etkisi altında giren yükseköğretimi açıklamaktadır. Ortaçağda yükseköğretim katedrallerde yapılmakta olup, zamanla öğrenci ve akademisyen sayısının artmasıyla, akademik faaliyetlerin katedral dışındaki mekânlarda yapılmasıyla üniversiteler kurumsallaşmaya başlamıştır. Müslümanlar da ise bu faaliyetler camide yapılmış ve daha sonra camilerde ayrılan bir oda "medrese" adıyla kullanılmış ve süreç içinde medreseler de camiden ayrılmış ve kurumsallaşma dönemine girmiştir (Ağrı, 2006: 46). Bu dönemde üniversitelerin verimli ve etkili olamadıkları, söylenebilir. *Ulus Devlet Üniversitesi/ Von Humbolt Üniversitesi*, modern üniversite sisteminin oluşmasındaki en önemli gelişme olan ulusçuluk akımının gelişmesiyle ve 1809 yılında Wilhelm Von Humbolt'un Prusya eğitim sistemini düzenlemek ve Berlin Üniversitesini kurmakla görevlendirilmesiyle şekillenmiştir.

Postfordist dönemde üniversite, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika'daki Land Grant tipi üniversitenin (Tekeli, 2003) ortaya çıkmasıyla başlayan bir döneme dayanmaktadır. Öncelikle sosyal devlet anlayışının geliştiği fordist dönemde devlet finansmanıyla birçok üniversite kurulmaya başlanmış ve daha sonra postfordist dönemde üniversiteler sadece bilimle uğraşmakla kalmamış, mevcut piyasanın taleplerine de uyum sağlamaya başlamıştır. Bu dönemde *multiversite*, *yeniversite* isimleriyle bilgi toplumu üniversiteleri dile gelmiştir (Ağrı, 2006: 51- 53).

Üniversite kavramını tarihsel yapı ve süreç içerisinde kısa bir şekilde inceledikten sonra, üniversitenin bilim dünyasındaki yerine değinebiliriz:

Nobel fizik ödülü sahibi Pakistanlı fizikçi Abdus Salam: "...ülkemde tek teorik fizikçi bendim, fikirlerimi tartışacak kimse bulamadığım için, istemeye istemeye Cambridge Üniversitesine üç yıldan sonra geri döndüm..." (Demir, 2008: 77) diyerek bilim kültürünün yayılmadığı bir yerde bilimin toplumun gelişmesine ivme kazandırmadığına işaret etmiştir. Bir ülkede toplum üzerinde en üst düzey etki ve yönlendirme gücüne sahip eğitim kurumu "üniversite"dir. Bu doğrultuda bir toplumda bilim kültürünü oluşturup yayacak kurumların başında üniversiteler düşünülebilir. Bilim kültürünü yönlendirici bir güç olarak algılayan üniversitelerin olduğu bir toplumda, yükseköğretim, *lider eğitim kademesi* konumunda görülebilir.

Yükseköğretim hizmetlerinin sunumunda üniversiteler, verdikleri hizmet yönünden, eğitim-öğretim ağırlıklı üniversiteler ve araştırma üniversiteleri (Aktan, 2007: 7) şeklinde ele

alınmıştır. Bu doğrultuda her toplumun güçlü bir araştırma üniversitesine sahip olmak istemesi (Marginson ve van der Wende, 2007: 34), eğitim politikaları açısından yükseköğretimin yönlendirme gücünün gerekliliğini gündeme getirir. Gelecekle ilgili karar almak, bir anlamda kritik bir öneme sahiptir. Bu kapsamda “karar alma dönemi” ve “karar verme” kavramlarına odaklanmak gerekmektedir. Yükseköğretimde uzun dönemli karar almanın dikkate alınmasının önemini açığa çıkaran bazı görüşler vardır. Bu görüşler daha çok, gelecekte gerçekleşecek durumların sıklıkla bugün alınan kararlara bağlı olduğunu (OECD, 2006) dile getiren bir felsefeyi de yansıtır. Bu felsefeden hareketle üniversitelerin geleceğine yönelik bazı görüşler ortaya atılmıştır. Bunlardan bir kısmı çeşitli senaryo yaklaşımlarıdır. Senaryolar, geleceği tahmin niteliğinde değil de, bir eyleme yönelik hazırlanabilen, geçmiş, bugün ve gelecekteki gelişmeler üzerine farklı bakış açılarını yansıtan, tutarlı ve uyumlu alternatif hipotetik gelecek tanımlamaları olarak ele alınmıştır. Bu senaryo yaklaşımlarından birine göre günümüzde üniversitenin 6 çeşit senaryosu vardır (Vincent-Lancrin, 2004): *Gelenek, girişimci üniversiteler, serbest piyasa, yaşamboyu öğrenme ve açık eğitim, kurumların global ağ erişimleri, kabul edilmiş öğrenme çeşitliliği-üniversitelerin ortadan kayboluşudur*. Diğer bir senaryo yaklaşımına göre, yükseköğretim için 4 gelecek senaryosu belirlenmiştir. (OECD, 2006). Bu senaryolar; *açık ağ oluşturma, yerel toplumlar hazırlama, yeni kamu yönetimi ve yükseköğretim şirketi*. Bu belirtilen senaryoların ikisi de, küreselleşmenin dikkate alınarak yükseköğretimin yeniden yapılandırılması kapsamında yükseköğretime yeni misyonlar yüklemektedir. Bu senaryolar, ülkemizin kültürel yapısına uygun bir şekilde oluşturulabilir ve geliştirilebilir. Bu doğrultuda ülkemizde Yükseköğretim Kurulu’nun 10.03.2011 tarihinde “Yükseköğretimin Yeniden Yapılandırılmasına Dair Açıklama” adlı yazısında dile getirdiği yeniden yapılandırılma prensipleri şöyle belirtilmiştir:

- 1.Çeşitlilik
- 2.Kurumsal Özerklik ve Hesap Verebilirlik
- 3.Performans Değerlendirmesi ve Rekabet
- 4.Mali Esneklik ve Çok Kaynaklı Gelir Yapısı
- 5.Kalite Güvencesi

Ülkemizde yükseköğretimin tarihsel süreç içerisinde genel seyrine kısaca bir bakış bize pek olumlu bir manzara sunmamıştır. Medreseden Darülfünun’a, oradan da Üniversiteye geçiş ne yazık ki tecrübe aktarımı veya geçmiş üzerine yeni bir şeyler inşa etmek şeklinde değil, öncekini yok saymak şeklinde gerçekleşmiştir. Günümüze kadar gerçekleşen nicel artış ise beraberinde nitel sorunları gündeme getirmiştir. *Türk yükseköğretiminin bu süreç içerisinde attığı olumlu adımlar ülkemiz için “geciken reform”un getirdiği ve getireceği sorunları ortadan kaldırmak için yeterli değildir.*[†] Bu niceliksel artışa cevap verecek nitelikteki değişikliklerin uygun zamanda ve şekilde yapılamaması sorunu güncelliğini korumaktadır.

Geleceğin üniversitelerinin yeni rolleri tartışılırken, kendilerini yeniden oluşturup, sosyal sermaye yaratıcıları haline gelmeleri belirtilmektedir. Bu bakış açısı, en tepede bulunan eğitim kademesi olan yükseköğretime de yeni bir misyon sunmaktadır. Eğitim kademesinin en tepesindeki yenilik, halkanın bir parçası olarak diğer alt kademelerdeki yeniliklerle bağlantılıdır. Aynı zamanda bütün eğitim kademelerinde hizmet içi eğitimin birçok noktada yetersiz kalması, hizmet öncesi eğitime olan gerekliliği karşımıza çıkarmıştır.

Yükseköğretimin yapılandırılması konusu analiz edilmeye çalışıldığında, karşımıza şu şekilde bir problem daha çıkmaktadır: Okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim kademelerindeki

[†] <https://basin.yok.gov.tr/?page=duyurular&v=read&i=248> 10.05.2011.

öğrencilerin nasıl ve kimler tarafından yetiştirileceği sorularının yükseköğretim kademesinde cevap bulması zorunluluğu. Bu sorular, başka bir soruyu gündeme getirmektedir: "Yükseköğretimin altındaki bu kademelerdeki öğrencileri yetiştirecek insanları nasıl ve kimler yetiştirecektir?"

Bu tespitlerden hareketle, eğitim kademeleri arasındaki mekanizmanın birbirine bağlı ve birbirinden beslenir şekilde çalıştığı görülmektedir. Bu bakış açısı karşımıza bazı modelleri çıkarmıştır. Bu modelleri yükseköğretime bakış çerçevesinde şöyle inceleyebiliriz:

2.1. Tasarım Süreci Modelleri: Ülkemizde üniversiteye giriş sisteminde yaşanan sıkıntılar, tüm eğitim kademelerindeki sıkıntılara dayandırılabilir. Bir kademedeki aksaklık ya da eksiklik, diğer kademeleri sinsice etkileyebilmektedir. Eğitim kademelerinde yaşanan aksaklıklar ve sıkıntılar, "eş zamanlı yenilik ve değişim" yaklaşımıyla giderilebilir. Bu yaklaşıma göre; yapılacak yenilikler, eğitimin tüm kademelerinde aynı anda ve her kademeye uyarlanarak yapılabilir.

Model 1: Eğitim Kademelerinin "Çekirdek" Modeli

Model 2: Eğitim Kademelerinin Döngüsü ve Yükseköğretim Paradigması Modeli

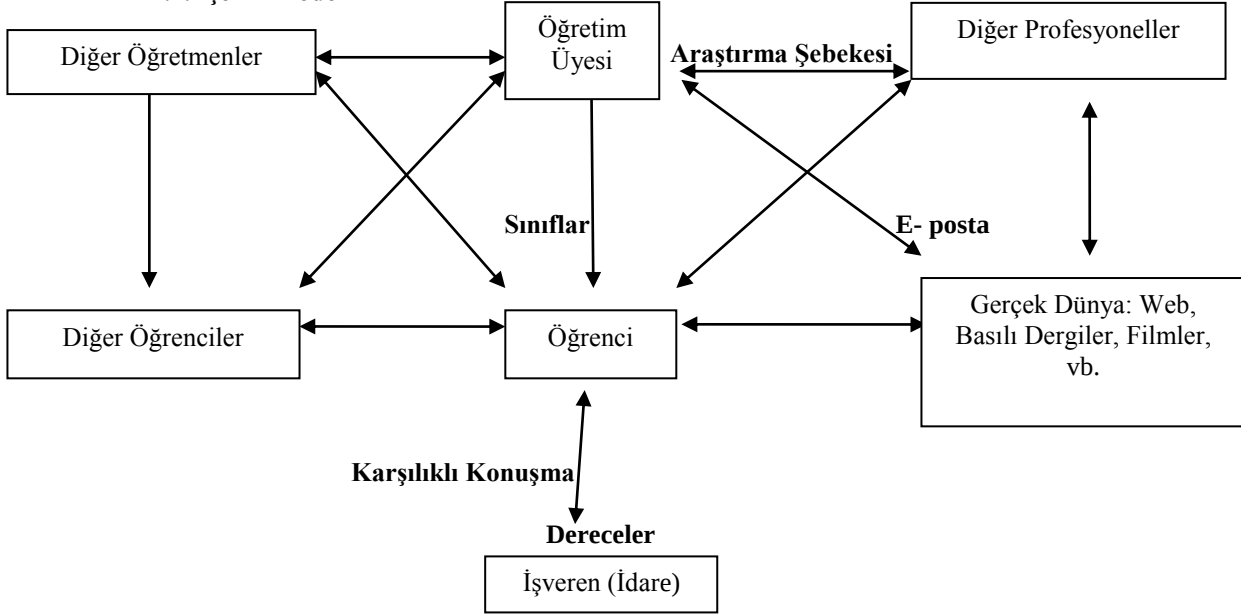
Model 1'de iç içe geçmiş şekilde görünen eğitim kademeleri belirtilmiştir. Bu modelde, 'yükseköğretim' diğer kademelerin çekirdek kısmını oluşturmaktadır. Diğer eğitim kademelerinin yükseköğretime yönelik yeniliklerden ve süreçlerden beslenerek şekillenebileceğini ileri sürmektedir. Bu model, yükseköğretimin ana felsefesi açısından, diğer eğitim kademelerine ışık tutması amacına katkı sağlayabilir.

Model 2, eğitim kademelerinin birbirleriyle olan ilişkisini, etkileşimini ve birbirinden bağımsız olmayan yapısını sembolize etmektedir. Mekanizmanın odağını oluşturan yükseköğretim kademesi dişlisi diğer dişlileri etkilemektedir. Bütün dişliler birbirinden beslenmekte ve birbirinden güç almaktadır. Aynı zamanda birbirini döndürerek yönlendirmektedir. Eğitim kademelerindeki herhangi bir bozukluk, bütün dişlileri etkilemekte ve mekanizmayı bozmaktadır. Özellikle ana dişli olan yükseköğretim, bütün eğitim kademelerine bir yön sunmaktadır. Bu model, günümüzdeki yükseköğretim paradigmasının "tasarım süreci" boyutunda ileri sürülebilir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

2.2. İçerik Modeli

Şekil 1: Öğrenci-Temelli Karmaşık Uyarlanabilir Öğrenme Topluluğu Olarak Üniversite (Kaynak: Pines, 1998: 137).

Şekil 1’de yükseköğretim kurumunun iç yapısındaki süreçler yansıtılmıştır. Şekilde yukarıdan aşağıya olan basamakların birbiriyle ilişkisi görülmektedir. Bu şekil, yükseköğretimde tasarım sürecine işlerlik kazandıracak olanların en başta öğretim üyeleri ve öğrenciler olduğunu dile getirerek, yükseköğretimin eğitimdeki merkez yerini ortaya çıkarmaktadır. Bu şekil, merkezine öğrenciyi alarak idareye doğru inen *tersten* bir akışı vurgulaması yönünden (Pines, 1998: 138) Emrullah Efendi’nin “Tuba Ağacı Nazariyesi” felsefesiyle ilişkilendirilebilir. İçsel süreçlerin akışıyla ilgili bir bakış açısı sunmaktadır. İç yapıdaki yenilikler dış yapıyı da şekillendirecektir.

2.3. ABD’deki Yaklaşım

Eğitim sisteminin bütünleşebilmesi ve anaokulu, ilkokul, ortaokul, lise, üniversite gibi farklı eğitim safhalarının birbirlerine uyumlu hale getirilmeleri suretiyle dönüştürülebilmeleri adına Osmanlı Devletinin son dönemlerinde ortaya konan Satı Efendinin bir ağacın normal şekilde büyümesi gibi dönüşümün ilk kademededen yani okul öncesi eğitim kademesinden başlamasını öngördüğü nazariyesi veya Emrullah Efendi’nin kökleri havada olan dolayısıyla dönüşümün üniversite düzeyinden başlamasını öngören Tuba Ağacı nazariyesi yanında bir de eş zamanlı dönüşümü öngören nazariyeler mevcuttur. Bunlar arasında en bilinenleri K-16, P-16 ve P-20 yaklaşımlarıdır.

Amerika Birleşik Devletlerinde ve globalleşen dünyanın diğer ülkelerinde eğitime başlama yaşı düşüktü; Amerika’da 5 yaş kategorisinde anaokuluna gitmek mecburi iken, şu an itibarıyla 3 ve 4 yaşlarında çocuklara eğitim veren anaokulu öncesi okullarına gitmek isteğe bağlıdır. Türkiye’de ise en son düzenlemelerden sonra önce 72 ayı doldurmuş olan çocukların ilkokula

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

başlama zorunluluğu 66 aya indirilmiş ve sonrasında gelen şikayetler sonrasında bu süre 69 aya çekilmişti. Dolayısıyla Türkiye'de 69 ayını doldurmamış olan bir çocuğun ilkokula başlaması ve öncesinde anaokuluna gitmesi isteğe bağlı olan durumlardır.

Bir diğer taraftan kanuni olarak tamamlanması gereken eğitim düzeyinin de yükselmesi, eğitime mecburi olarak başlama yaşının azalmasıyla beraber; hizalanması ve uyumlu hale getirilmesi gereken eğitim safhalarını artırmaktadır. Türkiye'de de önce ilköğretim kanunu ile 8 yıllık ilköğrenimi bitirme zorunluluğu en son 4+4+4 kanunu olarak bilinen kanunla birlikte ilk ve ortaokulu ayrı ayrı bitirmenin zorunlu hale getirilmesi şeklinde değiştirildi. Amerika Birleşik Devletleri'nde ve diğer birçok özellikle gelişmiş ülkelerde ise liseyi bitirmek mecbur iken; şu an itibarıyla üniversiteye gitme mecburiyeti olan ülke bulunmuyor. Dolayısıyla kanunen tamamlanması gereken lise seviyesi dahil, bu seviyeye kadar olan eğitim düzeyleri Amerika Birleşik Devletleri gibi sosyal olmayan devletlerde dahi ücretsiz iken; opsiyonel olan üniversite eğitimi ise dünyanın birçok ülkesinde, devlet üniversiteleri dahil, ücretli olmaktadır. Türkiye'de ise son zamanlarda geçirilen bir yasa tasarısı ile bazı özel durumlar hariç Türk vatandaşlarına devlet üniversiteleri harçlardan muaf hale getirilmiştir.

Üniversiteye gitmek kanunen mecbur olmasa dahi; yeni teknolojik çağın gereksinimleri özellikle gelişmiş olan ülkelerde üniversite diploması edinimi; hatta yavaş yavaş lisansüstü eğitimini dahi mecbur kılmaktadır. Buna göre, 1959'da Amerika'da mesleklerin yalnızca %20'si için 4 senelik lisans diploması şartı var iken; bu oran 2000 yılında %56'ya yükselmiştir (Educational Testing Service, 2000). Başka bir araştırmada ise; kaliteli bir okul öncesi eğitimi almış olan öğrencilerin üniversiteye gitme ve bu üniversitelerden mezun olma oranlarının bu türden bir eğitimi almamış olan öğrencilere göre görece oldukça yüksek olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Education Commission of States, 1996). Yine, ilk ve ortaokul seviyesinde ciddi matematik ve fen bilgisi eğitimi almış olan öğrencilerin, benzer eğitimi almamış olan öğrencilere göre üniversiteye gitme oranları oldukça yüksek bulunmuştur (U.S. Department of Education, 1997).

Bu bilgiye rağmen günümüzde hala Amerika Birleşik Devletleri eğitim sisteminde üniversiteye hazırlık manasını taşıyabilecek düzeyde matematik ve fen bilgisi derslerinin alınması 9. sınıfa kadar geciktirilebilmektedir. Eğitim düzeylerinin, özellikle lise seviyesi ile öncesi ortaokul ve ilkokul seviyelerinin uyumlu hale getirilememiş olması ve üniversitelerin belli standartları tutturamamış öğrencileri kabul etmiyor olmaları dolayısıyla, dört senelik lise eğitimi, özellikle son iki yılında öğrencileri sınıflarını geçme, liseden iyi bir derece ve diplomayla mezun olma ve istedikleri üniversitelere gidebilme adına 75 ila 125 arasında standardize sınava girmek zorunda kalabilmektedirler (National Crosstalk, 2000). En son olarak, K-12 yani üniversite öncesi eğitim ile üniversite eğitiminin uyumunun azalması dolayısıyla gittikçe daha da artan bir oranda üniversitelerden kabul alabilmiş olan lise mezunu öğrenciler hangi bölümlerden kabul almış olmalarına bakılmaksızın lisede gördükleri ana dersleri üniversite birinci sınıfında iken tekrar almak zorunda kalmaktadırlar. 2012 yılı itibarıyla bu oran %63'e kadar çıkmıştır (Andruss, 2012). Esas itibarıyla bu dersler lisede görülen temel dersler olup; sıklıkla matematik, fen bilgisi ve dil derslerinin bir tekrarı niteliğinde olan ve kredisi olmayan derslerdir (Ignash, 1997:20; Texas General Education Core Curriculum, 2012). Dolayısıyla öğrenciler üniversitelerindeki ilk sene bu dersleri almak zorunda kaldıklarından dolayı okullarını uzatabilmektedirler. Bu durum, öğrencilerin %63'ünün bu ek derslere katıldıkları düşünüldüğünde hem mali açıdan hem de zaman ve insan gücü açısından büyük maliyetler oluşmaktadır. Özellikle devlet okulları düşünüldüğünde maliyetler çift yönlü olmaktadır, çünkü öğrenciler devlet okullarına belirli bir oranda harç ödemelerine rağmen bu miktar yetmediğinden ötürü eyalet yönetimleri öğrenci başına bu üniversiteleri sübvans (para yardımı, destekleme) etmektedirler. Nitekim ilgili başka bir çalışmada, üniversiteye başladıklarında İngilizce yani dilbilgisi ve okuma alanında ek ders almak zorunda kalan öğrencilerin hangi diploma programında öğrenim görüyor olsunlarsa olsunlar, hem

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

ön-lisans hem de lisans diploma alma oranlarının daha düşük olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (The Condition of Education, 2000).

Yukarıda belirtilen problemlerin çözümü adına okul öncesi seviyeden başlayarak ve yerine göre üniversite sonrası eğitimi de içine alacak şekilde eğitim sisteminin değişik aşamalarının birbirleriyle uyumlu hale getirilmelerinin amaçlandığı yaklaşımlar ön plana çıkmaktadır. Bunlar arasından K-16 yaklaşımı anaokulundan üniversite son sınıfına kadar olan eğitim süreçlerini birleştirmeyi; P-16 yaklaşımı şu an itibarıyla Amerika Birleşik Devletleri'nde mecbur olmayan fakat yaygın olan anaokulu öncesi (Pre-school) eğitim seviyesinden (bu seviyede öğrenciler 3 veya 4 yaşındadırlar) üniversite son sınıfına kadar olan eğitim süreçlerini birleştirmeyi; ve son olarak da P-20 yaklaşımı ki bu sistemde basitçe P-16 yaklaşımına dört sene de lisans üstü eğitim için eklenerek master veya doktora programları da eklenmiş olmaktadır.

Bu çalışmada dikkate aldığımız P-20 yaklaşımıdır. Çünkü özellikle gelişmiş ülkelerde artık çoğu meslek için lisans üstü eğitim yapmış olma şartı aranmaktadır. Emrullah Efendi'nin Tuba Ağacı Nazariyesi Osmanlı Devleti'nin son dönemlerindeki imkansızlıkların had safhada olması nedeniyle uygulanamamış olmasına rağmen; Emrullah Efendi'nin görüşü temel alınmadan da olsa aslında bir şekilde Cumhuriyet Döneminde uygulanmıştır. İnkılap devrimiyle birlikte, yeni Latin alfabesindeki Türkçeyi okuyabilenlerin sayısının %5'lere düşmesi; benzeri şekilde yeni Türkçeyi öğretebilecek öğretmenlerin yokluğu; nüfusun %80'inin de köylerde yaşaması gibi nedenlerle kurulan Köy Enstitüleri'nde yetişen ilkökul öğretmenleri hem yeni Türkçe'nin öğretilmesine hem de Cumhuriyet kazanımlarının ülke sathına yayılmasında çok ciddi araçsal gören edinerek bir bakıma Tuba Ağacı Nazariyesi'ndeki gibi yukarıdan aşağıya bir dönüşüm gerçekleştirmişlerdi (Menekşe, 2005; Gedikoğlu; 1971). Köy Enstitüleri ile ilgili dile getirilen eleştirilerin bir çoğuna katılmakla beraber, bu eleştirilerin yöntemle ilgili değil içerikle ilgisi olduğu gerçeği göz önüne alındığında aslında Emrullah Efendinin tuba ağacı nazariyesinin bu dönemde başarıyla uygulandığı söylenebilir, ki o dönemde zaten dönemin imkansızlıklar içeren koşulları dikkate alındığında aşağıdan yukarıya eğitimi dönüştürebilecek bir potansiyel söz konusu değildi. Ayrıca belki de yukarıdan-aşağıya bir reform yaklaşımı o dönemde toplumun kültürü de düşünüldüğünde daha uygundu, ki bunların herbiri üzerinde araştırma yapılabilecek konular. Köy Enstitüleri dönemi Türkiye'sinin toplumsal kültürü yukarıdan aşağıya bir reform yaklaşımı ile daha uyumlu idiye bile, bu durum günümüz Türkiye toplumu için de halen geçerli midir; geçerli değilse bile aşağıdan yukarıya bir reform yapabilmek için toplumun dinamikleri müsait midir; bunlar da ayrı ayrı ele alınması gereken konular. Belki de son 20-30 senedir sayıları gittikçe artan sivil inisiyatiflerle kurulan özel ve vakıflara ait eğitim müesseseleri Türkiye toplumunun son dönemlerde aşağıdan yukarıya bir reform yapabilmemesinin bir potansiyeli olarak değerlendirilebilir.

Sonuç itibarıyla, her durumda Satı Efendi'nin nazariyesi uygulanmamış olduğundan ve 4+4+4 reformunda olduğu gibi eş zamanlı bir dönüştürmeyi gerçekleştirebilmenin ülkenin yüksek seviyede gelişmişlik düzeyinde olmasını gerektirdiğinden ve Köy Enstitüleri gibi yukarıdan aşağıya yapılan bir reformun en azından metot olarak başarılı olduğuna dair bir deneyim yaşanmış olduğundan günümüz Türkiye'sinde Emrullah Efendinin Tuba Ağacı nazariyesinin hala geçerliliğini koruduğu söylenebilir.

3. Tartışma ve Sonuç

Eğitim Sistemimizin Geleceği tartışması, bizi “Yükseköğretimin Geleceği” tartışmasına götürmektedir. Bunun gerekçesi olarak da, eğitim sistemimizin çeşitli kademelere ayrılmış ya da bölünmüş olması ve bu kademelerin en üst kısmında da yükseköğretimin bulunmasıdır. Türkdoğan (2010) da, üniversitelerin yükleneyeği yeni rollerin önemine vurgu yaparak, *yeniden iyileştirmeyi*,

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

toplum yapımızın işleyiş biçimine ve kültür değerlerine dönüş (Bottomere ve Nisbet, 1990: 179-180'den) olarak dile getirmiştir.

Eğitimin kademeleri arasındaki hareketlilikler ve politika tutarsızlıkları özellikle yükseköğretime daha farklı bir sorumluluk yüklemektedir. Abay (2004: 17), Türkiye'deki eğitim politikasına yönelik; eğitim ile ekonomi arasında gerçekçi bir ilişki kurularak, ilköğretimden yükseköğretime kadar rasyonel bir iş gücü planlamasından bahsetmektedir. Diğer taraftan ilköğretimde "öğretmen yetersizliği" ve "öğretmen yetiştirmedeki sıkıntılar" Yükseköğretim Kurulunu eğitim fakültelerinin programlarını yenilemesini gerektiriyorsa (Doğan, 2009: 10; Akdemir, 2013), iç içe geçmiş ve birbirinden güç alan bir sistemin varlığı ispatlanmaktadır.

Bu doğrultuda günümüzdeki yükseköğretimin felsefesi, tarihten güç alarak, Emrullah Efendi'nin Tuba Ağacı Nazariyesi'ne atıfta bulunarak, açıklanmaya ve incelenmeye çalışıldı. Bu nazariye yükseköğretimin eğitimin bütün kademlerine yön verdiğini ve yükseköğretimde başlayacak değişim hareketlerinin eğitim kurumları aracılığıyla topluma yayılmasını öngörmüştür.

Bu çalışmada tartışılan konulardan biri de, kültürel ve sosyal değerlerin eğitimden ve yapılandırma sürecinden bağımsız düşünülemeyeceğidir. Türk kültürüne yapılabilecek en güzel hizmetin Türk milletinin her açıdan bütün yönleriyle aydınlatılması (Toksoy, 2007: 131) gerektiği fikri de bize tarihi ve kültürel bir perspektif sunmaktadır. Toksoy'un çalışmasında dile getirdiği Mustafa Kemal Atatürk'ün vurgulamış olduğu "milli bir terbiye programının milli ve tarihi seciyemizle orantılı bir kültürden oluştuğu" ifadesi, çalışmamızın önemine de atıf yapmaktadır. Şahin ve Beşirli (2009) "küresel kitle kültürü" kavramını tartışırken, insanlık tarihinin hiçbir döneminde bir kültürün (küresel kitle kültürü/ popüler kültür) yayılmak için bu kadar uygun bir ortama sahip olmadığı gerçeğini ifade ederek, bu kültür içinde "milli kimlik ve kültür" kavramlarını tekrar hatırlatmışlardır. Bu yaklaşım, eğitim sistemi içinde tıkanılmış dönemlerde ve mekânlarda kendi kültürümüze ve değerlerimize uygun eğitim politikalarının ve uygulamalarının dikkate alınması şeklinde açıklanabilir. Aynı zamanda küresel kitle kültürünün özelliklerini ve dinamiklerini kendi lehimize kullanma fırsatını da göz önünde bulundurabiliriz.

Yukarıda bahsedilen yaklaşımlardan hangisi uygulanıyor olursa olsun; şu açıktır ki üniversitede başarılı olmanın yolu anaokulu eğitimine kadar dayanmaktadır, dolayısıyla bütün eğitim düzeylerinin tek bir eğitim safhasıymış gibi koordineli olmaları gerekmektedir (Institute for Educational Leadership, 1999). 2000 yılları itibarıyla de bu görüş, yani bütün eğitim safhalarının aynı amaçlar doğrultusunda koordine edilmelerinin gerekliliği, Amerika Birleşik Devletlerinde ciddi yaygınlık kazanmış gözükmemektedir (Consortium for Policy Research in Education, 2000).

Türkiye'de bu sistemlerin uygulanıp uygulanamayabileceğine baktığımızda ise; Amerika Birleşik Devletlerinde örneğinde olduğu gibi eğitim sistemini eş-zamanlı olarak dönüştürmenin değişik düzeydeki eğitim kademelerinin hepsine birden ciddi hakimiyeti gerektirdiği ve yasama ve yönetim ve insan gücü açısından bu sağlanabilmiş olsa dahi bu dönüştürmenin yüksek maliyetli olacağı da düşünüldüğünde eş-zamanlı dönüştürme yerine belki de Emrullah Efendi'nin Tuba Ağacı Nazariyesi geçerliliğini halen korumaktadır. Çünkü başarısızlıkla sonuçlanacak bir eş-zamanlı dönüştürme işlemi eğitim sistemini öncesinden daha kötü seviyelere götürebilecektir. Eğitim düzeyleri arasında koordinasyonu amaçlayan 4+4+4 sisteminin işlerliğini ölçmeyi amaçlayan Eğitim Reformu Girişimi (ERG) ve Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV) raporu, 4+4+4 sistemi öncesine işaret eden 2011-2012 akademik yılı ile 2012-2013 akademik yılını 33 ilde yaptıkları çalışmayla karşılaştırdıklarında ilk 4 yıldan ikinci 4 yıla geçişte yeni sistemde 5.sınıf öğrencilerinin notlarının düştüğü gözlemlendi. Yeni sistemde tam gün eğitim veren okul sayısı da ciddi oranda azalıp, bu okullar ikili eğitim veren okullara dönüştürüldü ki bağımsız çalışmalarda örneğin daha önceden okul türlerine göre 5. Sınıf öğrencilerinin İngilizce notları değişmediği tespit edilmişken; artık ikili eğitim yapan okullarda öğrenim gören öğrencilerin notlarının tam gün eğitim

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/2 Winter 2015

yapan okullarda öğrenim gören öğrencilerin notlarına göre düştüğü tespit edildi. Diğer artan sorunlar arasında ise, akran zorbalığının arttığı, okulu bırakmak isteyenlerin arttığı, seçmeli derslere devamsızlıkların arttığı ifade edilmektedir. Bu durumun sebepleri arasında yine aynı raporda yeterli fiziksel altyapı ve insan gücü, yani okul ve derslik ve yeterli sayıda kadrolu öğretmen ve branş öğretmeni olmadan girilen bu türden bir eş-zamanlı dönüştürme çalışmasının başarı şansının düşük olduğu belirtilmiştir. İkili eğitim beraberinde birçok başka sorunları da getirmektedir; örneğin çok erken saatlerde okula başlayan öğrencilerin kahvaltı yapamıyor oluşları ve hal böyle olunca belki de bu imkanın bu çocuklara okullarda sağlanmasının gerekliliği ve yine çok geç vakitlerde okuldan çıkan öğrenciler için de yine benzer bir öğünün sağlanmasının gerekliliği gibi.

Son olarak, günümüzde de küreselleşmenin etkilerine baktığımız zaman, Bologna Süreci ve Avrupa Yükseköğretim Alanı kapsamında en üst kademedeki bulunan yükseköğretimin yeni rolleri tartışılmaktadır (Karakaya ve Tel, 2014). Küreselleşmenin, ekonomik ve kültürel değişimi birleştirdiği (Marginson ve van der Wende, 2007: 7) düşüncesi, yükseköğretimin yeni rollerine vurgu yapmakta ve yükseköğretime yönelik senaryo yaklaşımlarında “serbest piyasa” kapsamında “küresel ağlar kültürü”nü ortaya çıkarmaktadır. Bu kültür, diğer eğitim kademelerine yükseköğretim kademesinden beslenerek yansımaktadır. Bu anlamda ülkemizde yükseköğretimin yeniden yapılandırılmasında, ortaya atılan bu modellerin ışık tuttuğu bu felsefe göz önünde bulundurulabilir. Böylece eğitim kademelerinde yapılacak yenilikler ve oluşturulacak değişimler eş zamanlı gerçekleştirilmiş olacaktır.

4. KAYNAKÇA

- ABAY, A. R. (2004). Eğitim Toplum İlişkisi Ve Türkiye Uygulamaları, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 149, s. 129- 146.
- AĞRI, G. I. (2006). *Küreselleşme Sürecinde Yükseköğretim Politikaları ve Erasmus Projesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, İzmir.
- AKDEMİR, A. S. (2013). Türkiye’de öğretmen yetiştirme programlarının tarihçesi ve sorunları. *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 8 (12): 15-28.
- AKTAN, C.C. (2007). Yükseköğretimde Global Trendler ve Yeni Paradigmalar. Değişim Çağında Yükseköğretim, İzmir: Yaşar Üniversitesi Yayını. <http://www.canaktan.org/egitim/global-trendler/aktan-trendler.pdf>. Erişim Tarihi: 09.02. 2011.
- AKYÜZ, Y. (1997). *Türk Eğitim Tarihi*. İstanbul: Kültür Üniversitesi Yayınları.
- BİNBAŞIOĞLU, C. (1995). *Türkiye’de Eğitim Bilimleri Tarihi*. Ankara: Meb. Yayınları.
- BİRİNCİ, A. ve KARA, İ. (2005). *Bir Eğitim Tasavvuru Olarak Mahalle / Sıbyan Mektepleri (Hatıralar, Yorumlar, Tetkikler)*, İstanbul Dergâh Yayınları .
- Consortium for Policy Research in Education (1999). *About school finance* [Online]. Available: <http://www.wcer.wisc.edu/cpre/finance/related/general/> Erişim Tarihi: 10.04.2014.
- CARNEVALE, A. (2000). Notes in Crossing the Great Divide, Educational Testing Service.

- DEMİR, R. (2008). *Üniversitenin Dünü, Bugünü ve Yarını* (Yeni Eklerle Güncelleştirilmiş 3. Baskı). Ankara: Palme Yayıncılık.
- DOĞAN, S. (2009). Zorunlu Eğitime Geçişte İlköğretim'de Mekân ve Planlama Eksikliği ve Çözüm Önerileri, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 181, s. 23- 34.
- EDUCATION COMMISSION of the STATES (1996). ABCs of Investing in Student Performance, Education Commission of the States Report.
- EĞİTİM REFORMU GİRİŞİMİ (ERG) ve TÜRKİYE EĞİTİM GÖNÜLLÜLERİ VAKFI (TEGV) RAPORU (2013). [Online]. Available: www.tegv.org/
- EMRULLAH. (1326). Hakkındaki Soru Önergesi (İstizah takriri) Dolayısıyla Meclis-i Mebusan'daki Nutuk, 20 Kanunuevvel, 21. Toplantı. Meclis-i Mebusan Zabıt Ceridesi.
- ERGİN, O. N. (1977). *Türkiye Maarif Tarihi*. İstanbul.
- ERGÜN, M., (1990). Türk Eğitiminin Batılılaşmasını Belirleyen Dinamikler. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. VI/17.
- ERGÜN, M., (1996). *İkinci Meşrûtiyet Devrinde Eğitim Hareketleri (1908-1914)*. Ankara.
- GEDİKOĞLU, Ş. (1971). Evreleri, Getirdikleri ve Yankıları ile Köy Enstitüleri, Ankara: İş Matbaacılık ve Ticaret.
- GÖKALP, Z.(1973). *Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri I*, İstanbul.
- GÜNDÜZ, M. (2010). Gelenek ve Modern Arasında Bir Eğitimci: Satı Bey ve Fenn-i Terbiye Adlı Eseri Üzerine Bir İnceleme. *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5 (3): 1393-1415.
- HODGKINSON, H. (1999). All One System: A Single System of Education Underlying All of The Segments, Institute for Educational Leadership.
- KARAKAYA, Y. E. ve TEL, M. (2014). Küreselleşme Çağı ve Yükseköğretimde Spor bilimleri Üzerine. *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9 (11): 321-331.
- KAZICI, Z. (1995). Emrullah Efendi, *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: TDV Yayınları.
- KIRST, M. (2000). A Babel of Standards, National Crosstalk.
- KÜÇÜKCAN, T. ve Gür, B. S. (2009). *Türkiye'de Yükseköğretim: Karşılaştırmalı bir analiz*. Ankara: Seta Yayınları V.
- MARGINSON, S. ve VAN der WENDE, M. (2007). *Globalisation and Higher Education*. OECD Working Papers, No.8, OECD Publishing. Doi: 10. 1787/173831738240.
- MENEKŞE, N. (2005). *Kapatılışlarının 50. Yılında Köy Enstitüleri Gerçeği*. İzmir: Aday Basım.
- NATIONAL CENTER for EDUCATION (2000). The Condition of Education 2000, National Center for Education Statistics.
- OECD (2006). *Four Futures Scenarios for Higher Education*. Meeting of OECD Education Ministers. Higher Education: Ouality, Equity and Efficiency, 27-28 June 2006. <http://www.oecd.org/dataoecd/30/5/36960598.pdf> Erişim Tarihi: 28 03. 2011.
- ÖZTÜRK, C. (2005). *Türkiye'de Düünden Bugüne Öğretmen Yetiştiren Kurumlar*. Ankara: Meb. Yayınları.

- PINES, D. (1998). Binyıl İçin Yeni Bir Üniversite Tasarlamak: Santa Fe Enstitüsü Perspektifi, (Çeviri: Zülfü Dicleli), Oğuz N. Babüroğlu, M. emery and Associates (Eds.), *Educational Futures: Shifting Paradigm of Universities and Education* (s. 133-141), İstanbul: Sabancı Üniversitesi Yayınları.
- SATI. (1333). Tûba Ağacı Nazariyesi. *Muallim Dergisi*. I/12.
- SATI. (1911). Islahata Nereden Başlamalı. *Sabah*. III.
- ŞAHİN, K. ve BEŞİRLİ, H. (2009). Küreselleşen Kitle Kültürü (Popüler Kültür) Milli Kimlik Ve Kültürlerin Yerini Alabilir Mi?, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 178, s. 73- 82.
- TOKSOY, N. (2007).Türk İnkılâbında Milli Kültürün Yeri ve Halkevi Çalışmaları. *Turkish Studies, International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 2 (1): 124-161.
- TÜRKDOĞAN, O., (2010). İslam'da Bilimsel Gelişme Ve Günümüze Sorunları, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 185, s. 7- 32.
- U.S. Department of Education. (1997). Mathematics Equals Opportunity, U.S. Department of Education Report.
- ÜLKEN, H. Z. (1998). *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul: Ülken Yay.
- YÖK. (2011). Yükseköğretimin Yeniden Yapılandırılmasına Dair Açıklama. basin@yok.gov.tr
<https://basin.yok.gov.tr/?page=duyurular&v=read&i=248> Erişim Tarihi: 10.04.2011.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

YAVAŞ TAŞDELEN, T., ORUÇ, C., ÇİÇEK, V., Yükseköğretimin Yapılandırılmasında Emrullah Efendi'nin "Tuba Ağacı Nazariyesi"ni Yeniden Düşünmek, *Turkish Studies - International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* Volume 10/2 Winter 2015, p. 1007-1024, ISSN: 1308-2140, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.7870>, ANKARA-TURKEY